

Antti O. Arponen

”He antoivat kaikkensa”

Viime sodissa menehtyneet suomalaiset mestariurheilijat

Suomen viimeksi käymissä sodissa 1939–1945 menehtyi lähes 400 merkittävää suomalaista urheilijaa. Joukossa on kolme olympiavoittajaa, kuusi maailmanmestaria, useita maailmanennätysmiehiä ja työläisolympialaisten voittajia sekä uinnin Euroopan mestari.

Kun urheilija on kilpailusuorituksensa jälkeen hyvin väsynyt, sanotaan usein, että hän antoi kaikkensa. Sodassa menehtyneisiin urheilijoihin sanonta pätee vielä monin verroin paremmin. He eivät jättäneet lippua eivätkä hylänneet laivaa, he lunastivat valansa viimeistä sanaa myöten.

Olen Vesa-Matti Peltolan ja Markku Kasilan kanssa viime vuosien aikana koonnut tietoja sodissa menehtyneistä urheilijoista. Kriteerinä olemme pitäneet sitä, että listalle pääsevät aikuisten Suomen mestaruuskilpailuissa mitalin saaneet tai Työväen Urheiluliiton mestaruuden voittaneet, Suomea kansainvälisissä kilpailuissa edustaneet ja kotimaisten palloilusarjojen korkeimmalla tasolla useita vuosia pelanneet. Lisäksi mukaan on otettu liittotason urheilujohtajia sekä tunnetuimpia valmentajia ja urheilutoimittajia.

Kaikkiaan lähes 400 sotavainajaa täyttää nämä kriteerit. Suomalainen urheilu koki valtavat menetykset sotavuosina. Tämän lisäksi kymmeniä

mestariurheilijoita haavoittui niin pahasti, että heidän uransa päättyi sen takia.

Urheilijoita menehtyi maalla, merellä ja ilmassa. Moni koki kohtalonsa myös rintaman takana. Suuri kaatuneiden urheilijoiden määrä selittyi sillä, että Suomen armeija ei oikeastaan mitenkään suojellut mestariurheilijoitaan.

Ari Uino kertoo kirjassa *Rillit pois ja riman yli* urheilujohtaja Urho Kekkonesta. Suomen Olympialaisen komitean ja Suomen Urheiluliiton puheenjohtajana hän huolestui vuoden 1941 lopussa siitä, että sodan joskus päättyessä Suomen parhaat urheilijat olisi uhrattu rintamalla ja että vastainen urheilumenestys kadotettaisiin taisteluhautoihin. Hän päätti vedota ystäväänsä pääministeri Jukka Rangelliin. Huippu-urheilijat pitäisi vetää pois etulinjasta, kirjoitti Kekkonen loppuvuodesta 1941:

”Nyt ovat urheilijat näyttäneet mihin pystyvät ja ovat uhrinsa antaneet. Nyt on, kun kerran aiotaan urheilukansana esiintyä ja puolustaa paikkaamme, jonka työllä ja uutteruudella olemme väkipakolla valloittaneet, maan kannalta katsoen mieletöntä pitää 30–40 tarpeellista miestä etulinjoilla, kun heitä voidaan yhtä hyvin käyttää työssä kotialueella ja sillä tavoin säästää heidät tulevien vuosien merkittäviin urheilutehtäviin.”

Entinen mestariurheilija pääministeri Rangell oli varmaan samaa mieltä, mutta Suomen armeija ei antanut urheilijoille etuoikeuksia.

Täysosuma saunaan

Ensimmäinen sodassa kaatunut suomalainen olympiamitalisti oli voimistelija Mauri Noroma, jonka elämä päättyi 20.12.1939 Kannaksella Muolaassa. Hänen joukko-osastonsa oli runsaan kahden viikon taistelujen jälkeen päästetty taemmas lepäämään. Miehet menivät saunaan peseytymään. Vihollisen ilmahyökkäys yllätti, sauna sai täysosuman ja Noroman ohella useita muita sotilaita menetti henkensä.

Samana päivänä 20.12.1939 Muolaassa kaatui Paavo Hytti, joka viikkoa ennen YH:n alkamista lokakuun alussa oli voittanut suunnistuksen Suomen mestaruuden.

Pikaluistelun maailmanmestari ja olympiamitalisti Birger Wasenius menehtyi 2.1.1940 Laatokan Lunkulansaarella. Waseniuksen johtama

joukkue oli joutunut suurta miesylivoimaa vastaan taistellessaan saarroksiin. Wasenius johti joukkojaan pois saarroksesta joutuessaan vihollisen tulituksen kohteeksi.

Berliinin olympiakisoissa 5000 metrin juoksun voittanut Gunnar Höckert sai sankarikuoleman Johanneksessa 11.2.1940 panssarivaunua tuhotessaan. Samassa taistelussa Kinnassaareissa kaatui Pesäpalloliiton perustavan kokouksen puheenjohtaja ja Jääkiekkoliiton varapuheenjohtajana toiminut Aaro Kivilinna, Suomen Jääkiekkoleijona numero 2. Kolme päivää myöhemmin Kuolemajärvellä menetti henkensä Euroopan mestaruuskilpailujen 800 metrin juoksun finalisti Tauno Peussa.

Kaikki pesäpallon Itä-Länsi-ottelut 1930-luvulla pelannut Jaakko Aalto kaatui Kuhmossa 14.2.1940. Jalkapalloilija Pentti Eronen kaatui Viipurin maalaiskunnan Yläsommeella 24.2.1940. Edellisenä kesänä Italian maailmanmestarijoukkueen valmentaja Vittorio Pozzo oli ihastellut hänen peliään, kun Suomi hävisi Italialle täpärästi 2–3. Pozzo arveli Erosen mahtuvan pelaamaan mihin tahansa Italian liigajoukkueista. Maratonjuoksun olympiamitalisti Martti Marttelin menehtyi Taipaleenjoella 1.3.1940.

Mestarivoimistelija ja olympiakisojen voimistelujoukkueiden johtaja sekä Voimisteluliiton päävalmentaja ja varapuheenjohtaja Yrjö Nykänen sai komppanianpäällikkönä surmansa Vuosalmella Vuoksen rannalla 9.3.1940. Hänen veljensä, painin Suomen mestari ja maaottelumies Herkko Nykänen johti pataljoonaa vähän matkan päässä saadessaan tiedon veljensä kaatumisesta. Herkko Nykänen lähti 16 muun vapaaehtoisen sotilaan kanssa hakemaan Yrjö Nykäsen ruumista pois taistelukentältä. He jäivät kaikki vihollisen tykistökeskitykseen ja kaatuivat.

Voimistelun olympiamitalisti Make Uosikkinen kaatui samana päivänä 9.3.1940 Kollaalla. Häntä pidettiin vuonna 1939 maailman parhaana voimistelijana. Tunnetuin talvisodasta kirjoitettu kirja on Erkki Palolammen *Kollaa kestää*. Palolampi oli Kollaalla valistusupseerina. Hän oli tunnettu urheilujohtaja, erityisesti voimistelumies. Yksi teoksen päähenkilöistä ja sankareista on Make Uosikkinen, jonka kaatumisen konekiväärin tulisuihkuun neljä päivää ennen rauhantekoa Palolampi kertoo kirjassa tarkasti.

Rauhanteon jälkeen

Moni talvisodan sotilas menehtyi vasta rauhan tultua. Esimerkiksi pituushypyn Suomen ennätysmies Martti Tolamo haavoittui Vuoksenrannassa 9.3. ja kuoli sotasairaalassa päivän rauhanteon jälkeen.

Joskus kaatuneen muisto jää erikoisella tavalla elämään. Jouluna 1939 Taipaleenjoella menehtyi Yrjö Haavisto, painin Suomen mestari Ilmajoelta. Hänen veljensä Arvo oli painin olympiavoittaja. Antti Tuuri kirjoitti JR 23:n I pataljoonan 4. komppanian vaiheista kirjan *Talvisota*, josta tehtiin Pekka Parikan ohjaama menestyselokuva. Yrjö Haavisto oli joukkueenjohtajana tässä komppaniassa ja totuuden mukaisesti kaatuu myös elokuvassa, jossa hänen roolinsa näyttelee Vesa Mäkelä.

Yrjö Haaviston tytär, näyttelijä Helena Haavisto, kirjoitti vuonna 1998 kirjan *Missä olit Taivaan isä?* Siinä hän kertoo isänsä ja äitinsä kirjeenvaihdosta talvisodan aikana. Helena Haavisto oli naimisissa kapellimestari Jorma Panulan kanssa ja heidän tyttärensä Terhi ja Anu Panula tunnetaan näyttelijöinä. Yrjö Haaviston poika Jukka Haavisto tunnetaan musiikin parista ja Jukan tytär Susanna Haavisto serkkujensa tapaan näyttelijänä. Terhi Panula, Anu Panula ja Susanna Haavisto ovat siis mestaripainiija Yrjö Haaviston lapsenlapsia.

Talvisota oli vaatinut niin suuria uhrauksia, että Helsingin olympiakisojen järjestäminen oli mahdotonta. Vaikeaksi tilanteen teki myös kansainvälinen tilanne. Koko Eurooppa oli muuttumassa sotatantereeksi. Niinpä Helsingin olympiakisojen järjestelytoimikunta teki 23.4.1940 päätöksen olympiakisojen peruuntumisesta.

Urheilutoimittaja Sulo Kolkka kirjoitti Helsingin Sanomiin, että olympialaisista emme luovu, pidämme ne vuonna 1944. Samalla Kolkka ehdotti, että peruuntuneiden kisojen sijasta järjestettäköön heinäkuussa ”omat kansalliset olympiakisat”.

Ehdotus sai kannatusta. Omista kansallisista olympiakisoista, ”Kotiolympialaisista”, tuli Kaatuneiden urheilijoiden muistokilpailut, jotka järjestettiin 20.–22.7.1940. Helsingin Stadionin katsomoissa oli yli 30 000 ihmistä.

Näyttelijä Eino Kaipainen lausui Yrjö Jylhän runon ”Vaienneet voittajat”.

Kaatuneiden urheilijoiden muistokilpailujen marssijoita heinäkuussa 1940 matkalla Helsingin Pallokentälle. (SA-kuva)

Invalidien katsomoa Helsingin Pallokentän muistojuhlissa heinäkuussa 1940. (SA-kuva)

Hyökkäyssodan uhreja

Jatkosodan etenemisvaiheessa kesällä ja syksyllä 1941 menetettiin yhtä paljon sotilaita kuin viimeisen sotakesän torjuntataisteluissa.

Veikko Tuominen, 10 000 metrin juoksun maailmantilaston kakkonen 1939, kaatui 13.7.1941 Ylämaalla. Moninkertainen painin Suomen mestari ja Euroopan mestaruuskilpailujen pronssimitalisti Esko Hjelt menehtyi Kiteellä 23.7.1941. Suomen paras jääkiekkoilija Holger Granström sai surmansa ilmapommituksessa Suomenlahden rannikolla 22.7.1941.

Urheilutoimittajia oli jatkosodassa Tiedotuskomppanioissa niin sanottuina TK-miehinä. Ensimmäisenä TK-miehistä sai sankarikuoleman Helsingin Sanomien urheilutoimittaja Matti Ollila. Hän oli autossa, joka joutui 9.8.1941 Vitelen lähellä desanttien väijytykseen. Ollila pääsi autosta ulos, mutta kaatui konekiväärin tulitukseen. Hänen vierellään autossa istunut toinen TK-mies, elokuvaohjaaja Teodor Tugai eli Teuvo Tulio, piiloutui auton alle ja selvisi hengissä. Matti Ollilan kotitalo tuhoutui Helsingin pommituksissa. Talon mukana tuhoutuivat myös sotien jälkeen Urheilutoimittajain Liitoksi kehittyneen järjestön ensimmäisen kymmenen vuoden arkistot.

Uinnin maailmanennätysmies ja Euroopan mestari Toivo Reingoldt kaatui Petroskoin lähellä Villavaarassa 28.9.1941.

Hiihdon olympiavoittaja ja maailmanmestari Kalle Jalkanen kaatui Inkerin Kirjasalossa 5.9.1941. Hänen kohtalonaan oli menehtyä miinakenttään heti vanhan rajan ylityksen jälkeen. Edellisenä päivänä hänet oli ansioistaan ylennetty korpraaliksi. Jalkanen ratkaisi loistavalla ankkuriosuuden hiihdolla Suomelle viestinhiihdon olympiavoiton Garmisch-Partenkirchenissä 1936 ja voitti 50 kilometrin kilpailun Lahden MM-hiihdoissa 1938.

Kotirintamalla menehtynyt

Hiihdon maailmanmestarin Pauli Pitkäsen elämä päättyi 28.9.1941. Pitkänen oli haavoittunut vaikeasti talvisodassa Laatokan saaristossa ja liikkui jatkosodan syttyessä invalidikepin avulla, joten hänet vapautettiin rintamapalveluksesta. Hän kuitenkin osallistui vapaaehtoisena kotirintaman tehtäviin. Elokuussa 1941 hän oli Nilsissä eräällä koululla purkamassa rintamalta tuotujen

vainajien varusteita, kun varusteissa ollut käsikranaatti yllättäen virittyi. Pitkänen aikoi heittää kranaatin ulos ikkunasta, mutta näki pihalla leikkivät lapset. Muut huoneessa olleet ehtivät rynnätä ovesta ulos, mutta liikuntavammainen Pitkänen pääsi vain ovelle, kun käsikranaatti räjähti huoneessa. Pitkänen kuoli vammoihinsa kuusi viikkoa myöhemmin.

Hiihdon maailmanmestari ja Holmenkollenin sankari Martti Lappalainen kaatui 6.10.1941 Itä-Karjalassa. Esikuntarakennuksena ollut koulu sai ilma-
hyökkäyksessä täysosuman ja Lappalaisen lisäksi useita muita sotilaita menehtyi.

Talven 1941 maailman paras hiihtäjä, vuoden 1939 maailmanmestari Eino Olkinuora johti kaukopartioita etenemisvaiheessa. Hänen kohtalonaan oli kaatua Itä-Karjalassa 30.10.1941. Olkinuoralle esitettiin Mannerheim-ristiä, mutta sodan tässä vaiheessa sitä ei vielä myönnetty kaatuneille.

Kovakuntoisia hiihtäjiä käytettiin niin talvi- kuin jatkosodassa menestyksellisesti erilaisissa partiotehtävissä, myös Päämajan kaukopartioissa linjojen takana. Hiihtäjät ja muut urheilijat kunnostautuivat, mutta myös tappioita tuli.

Vuosina 1940 ja 1941 keihäänheiton maailmantilaston kärjessä ollut Matti Mikkola menehtyi lento-onnettomuudessa 3.11.1941. Seiväshypyn Suomen ennätysmies Eero Lähdesmäki kuoli erikoisella tavalla: hän putosi kuorma-auton lavalta ja jäi auton pyörien ruhjomaksi lomamatkallaan rintamalta 14.10.1941.

Mäkihypyn maailmanmestari Paavo Vierto liittyi suomalaiseen SS-pataljoonaan ja taisteli Saksan itärintamalla joukkojen edetessä Kaukasukselle asti. Saksalaisten tietoon tuli syksyllä 1941, että suomalaisessa pataljoonassa on edellisen talven mäkihypyn maailmanmestari. Vierrolle tarjottiin mahdollisuus siirtyä Saksaan valmentamaan mäkimiehiä. Lentokoneen piti kuljettaa hänet Mustanmeren rannalta 10.12.1941 Saksaan Garmisch-Partenkirchenin hiihtokeskukseen.

Suomalainen pataljoona oli Ukrainassa kovissa taisteluissa, ja edellisenä iltana oli jälleen kerran lähdetty vastahyökkäykseen. Siinä Paavo Vierto ker-
toman mukaan kaatui vihollisen heittämän käsikranaatin räjähtäessä hänen vieressään.

Jalkapallossa kymmeniä A-maaotteluita pelannut Kaarlo Oksanen oli 1930-luvun loppuvuosina kuuluisa elokuvatahti. Hän menehtyi Itä-Karjalassa 14.10.1941. Kille Oksanen oli merkittävässä rooleissa vuosina 1937–1941 elokuvissa *Nuorena nukkunut*, *Laulu tulipunaisesta kukaasta*, *Unelma karjamajalla* sekä *Antreas ja syntinen Jolanda*.

Hiihtäjä lyötiin ritariksi

Hiihdon olympia- ja MM-mitalisti Olli Remes kaatui 31.12.1942 Krivillä. Remes kunnostautui jatkosodan alussa rohkeana ja päättäväisenä joukkueenjohtajana ja hänet nimitettiin Mannerheim-ristin ritariksi numerolla 10. Peloton mestarihiihtäjä haavoittui kaikkiaan viisi kertaa, mutta palasi aina etulinjaan. Komppanianpäälliköksi edennyt kapteeni Remes oli vuoden 1942 viimeisenä päivänä siirtymässä joukkoineen toiseen paikkaan Itä-Karjalassa Karhumäen rintaman äärimmäiseltä kulmalta ja oli näyttämässä seuraajalleen etulinjan vaarallisimpia paikkoja kun hänen elämänsä päättyi vihollisen tarkka-ampujan osumaan.

Remes oli ollut 1936 Garmisch-Partenkirchenissä Suomen nelimiehisessä sotilaspartiossa, joka sai olympiakisojen hopeamitalit. Partion jäsenistä vain Eino Kuvaja selvisi sodista hengissä, hänkin pahasti haavoituen. Kalle Arantola ja Olli Huttunen menettivät henkensä jo talvisodan hangilla.

Yleisurheilun SM-kilpailuissa 1942 omassa katsomossaan Stadionilla takasuoralla istuneiden sotainvalidien edessä avajaiset vietitiin läpi karun juhlallisesti. Hiljainen hetki sankarivainajille, suruhymni, lippujen lasku hetkeksi puolitankoon, sitten Suomen Urheiluliiton puheenjohtajan Urho Kekkosen puhe:

”Maan vapaustaistelu on verottanut raskaasti urheilijoitamme. Isänmaan tomuun on siunattu joukko heidän parhaitaan. Monet heistä ovat vaikeasti haavoittuttuaan menettäneet terveytensä. Suuri on niiden nuorkaisten lukumäärä, joilta sota on ainiaaksi katkaissut lupaavasti alkaneen urheilu-uran. Sen voiton, jonka nämä nuoret olisivat hankkineet maalleen urheilukentällä, ovat he lunastaneet elämällään tai terveydellään”.

Aitajuoksun Euroopan mestaruuskisojen hopeamitalisti ja olympiakisojen kymmenottelun hopeamitalisti Aki Järvinen menehtyi lento-onnettomuudessa 7.3.1943 Tampereella. Hän oli vapaaehtoisena matkustajana armeijan lentokoneessa, joka koelennolla putosi maahan tuhoisin seurauksin.

Garmisch-Partenkirchenin olympiakisoissa 1936 Suomea edusti 50 kilometrin hiihdossa Frans Heikkinen, kainuulainen kansakoulunopettaja. Heikkinen menehtyi jatkosodassa 8.10.1943 sairastuttuaan partio-retkellä Itä-Karjalan korvessa. Frans Heikkisen poika professori Antero

Heikkinen on ansioitunut urheiluhistorian tutkijana. Hän oli Suomen urheiluhistoriallisen seuran ensimmäinen puheenjohtaja.

Viimeisenä sotakesänä kaatuivat Äyräpään taisteluissa muiden muassa kolmiloikan EM-mitalisti Jouko Noren 7.7.1944 sekä Koripalloliiton puheenjohtaja Aaro Kiviperä 11.7. Kiviperä kaatui majurin arvoisena pataljoonan komentajana. Aktiiviurheilijana hän oli parhaimmillaan Suomen edustajana nykyaikaisessa viisiottelussa Berliinin olympiakisoissa.

Vuosalmella kaatui painin olympiavoittaja ja Euroopan mestari Lauri Koskela. Hänet oli ikänsä puolesta päästetty asemasodan aikana siviiliin, mutta suurhyökkäystä torjumaan tarvittiin kaikki asekuntoiset miehet. Koskela selvisi Vuoksella pahimmat paikat kesä-heinäkuussa hengissä, mutta taistelut jatkuivat elokuun alussa. Koskela oli taisteluhaudassa 3.8.1944 lukemassa saamaansa kirjettä, kun tuulenpuuska tempaisi kirjeen taisteluhaudan reunalle. Koskela kurotti ottamaan kirjettä, jolloin vihollisen tarkka-ampujan luoti päätti hänen elämänsä.

Erikoisia kohtaloita oli monella urheilijalla. Nyrkkeilyn maaottelumies Erkki Jokinen menetti henkensä 13.7.1944 koulutuskeskuksessa. Hän oli rauhoittelemassa komppaniasta luvatta poistunutta sotamiestä, joka oli tuotu päihtyneenä koulutuskeskukseen. Sotamies ampui häneen tarttuneen Jokisen kuoliaaksi.

Kalle Järvinen, yksi Järvisen kuuluisasta urheilijaveljessarjasta, oli 1930-luvulla kuulantyyönnön Euroopan ennätysmies. Jatkosotaan hän lähti Tienhoitokomppanian alikersanttina. Suistamalla 25.8.1941 juopuneiden sotilaiden tappelussa hänen alaisensa sotamies ampui ryhmänjohtajansa kuoliaaksi. Kuulantyyönnön mestaria ei haudattu sankarihautaan.

Ruotsi sai etumatkaa

Kuinka merkittävät tappiot suomalainen urheilu koki sodissa? Asiaa on hankala konkretisoida. Helppo on tietysti sanoa, että sotiin osallistumaton Ruotsi sai verrattoman edun sotavuosien jälkeisiin maaotteluihin ja arvokilpailuihin, samoin sotaan osallistumaton Sveitsi talvilajeissa. Myöskään Norja miehittettynä maana ei menettänyt monta urheilijaa. Neuvostoliitto ei ollut ennen sotia mukana olympiakisoissa ja tuli mukaan vasta Helsingissä 1952. Varmasti Neuvostoliittokin menetti maailmansodassa monta miestä, jotka olisivat voineet 1950-luvulla olla huippu-urheilijoita.

Toisessa maailmansodassa menehtyi 49 olympiavoittajaa. Talvikisojen voittajia kaatui kaikkiaan vain kaksi, Kalle Jalkasen lisäksi Yhdysvaltojen kelkkailija Billy Fiske.

Kesäolympiakisoissa voittaneita saksalaisia kaatui peräti 24. Esimerkiksi Yhdysvallat menetti vain kolme kesäkisavoittajaa. Euroopan maista Ranska, Italia ja Iso-Britannia selvisivät kohtalaisen vähin urheilijatappioin, sen sijaan Unkarin ja Itävallan menetykset olivat varmaan Suomen tasoa.

Kuriositeettina voidaan mainita, että Berliinin olympiakisojen 1936 käsipallon finaalijoukkueista kaatui maailmansodassa 12 pelaajaa, voittajajoukkueesta Saksasta neljä ja Itävallan hopeajoukkueesta peräti kahdeksan.

Suomi oli voittanut yleisurheilumaaottelussa Ruotsin 1939, mutta sotien jälkeen Suomi hävisi vuosittaisen maaottelun aina vuoteen 1950 asti. Kuitenkin jo vuonna 1951 Suomi pystyi voittoon. Yleisurheilun Euroopan mestaruuskilpailussa Osllossa 1946 Suomen joukkue sai neljä kultaa ja kaikkiaan kaksitoista mitalia, joten toipuminen sodan menetyksistä tapahtui aika nopeasti.

Talviolympiakisoissa 1936 Suomi oli maiden mitalitilastossa neljäs ja sotien jälkeen 1948 Sankt Moritzissa mitalien määrässä kuudes, edellä sodista vähällä päässeet Ruotsi, Norja ja Sveitsi, joten toipuminen tapahtui nopeasti talviurheilussakin. Lontoon kesäolympiakisoissa 1948 Suomi oli voimistelussa paras maa. Painin EM-kilpailuissa suomalaiset saavuttivat useita mitaleja heti sotien jälkeisinä vuosina, vaikka taisteluissa oli kaatunut ja vammautunut useita maajoukkuepainijoita.

Rauhan tultua Suomessa oli valtava urheiluinnotus. Nuoret miehet olivat joutuneet viettämään vuosia rintamalla eikä kotirintamallaakaan pystytty täysipainoiseen urheiluun. Siksi esimerkiksi keväällä 1945 maastojuoksun propagandakilpailuissa oli yli 27 000 osanottajaa. Kolme vuotta myöhemmin juoksijoita oli 70 000. Keväällä 1949 piirien maastojuoksukilpailuissa oli 2 233 kilpailijaa, suurin osa aikuisia miehiä. Urheiluelämä kärsi sodissa valtavia takaiskuja, mutta into urheilemiseen tuntui vain lisääntyneen sotia seuranneina vuosina.

Professori Helge Nygrén arvioi kirjassaan *Olympiatuli joka sammui sodan tuuliin* (1992) Suomen mahdollisuudeksi 20–25 mitalia Helsingin olympiakisoissa 1940, ellei maailmansotaa olisi syttynyt. Kyseessähän olisivat olleet omassa maassa kotiyhteisön edessä järjestetyt kisat.

Kahdeksan vuotta myöhemmin, kolme vuotta sotien päättyminen jälkeen, Suomi sai Lontoon olympiakisoissa kahdeksan kultaa, seitsemän

hopeaa ja viisi pronssia eli 20 mitalia. Vaikka menetykset kaatuneina ja haavoittuneina olivat olleet huomattavat, nousi suomalainen huippu-urheilu nopeasti lähes entiselleen pian sotavuosien jälkeen. Pitää toki muistaa myös se, että monet muutkin maat olivat kärsineet sodasta.

Hiihtäjän kalenterissa 1948 tohtori Martti Jukola muistutti, että isänmaan puolustaminen oli urheilijoille kunnia-asia: ”Juuri urheilijat lähetettiin meillä ensimmäisinä rajoille. He muodostivat monessa yksikössä vastuuntuntoisen ja luotettavan ydinjohdon. Heitä käytettiin useissa tärkeissä ja vaarallisissa erikoistehtävissä, joihin he tavallisesti vapaaehtoisesti ilmoitautuivat. He eivät velvollisuuksiaan väistäneet, vaan suorittivat ne tinkimättä matkansa päähän asti.”

Lähteet

- Arponen, Antti O.: *Amatööreistä ammattilaisiksi – Urheilutoimittajain Liitto 1931–1991*. 1991.
- Arponen, Antti O.: *Olympiakisat Ateenasta Atlantaan*. WSOY. 1996.
- Arponen, Antti O.: *Puijon mäestä maailmalle*. Puijon Hiihtoseura. 1990.
- Arponen, Antti O.: *Viestisankarit – olympiavoittajien Kalle Jalkasen ja Matti Lähteen elämäntarinat*. Karjalan Kirjapaino Oy. 2005.
- Haavisto, Helena: *Missä olit Taivaan Isä? – isän kirjeitä Taipaleenjoelta*. Tammi. 1999
- Hiihtäjän kalenterit* 1940 & 1948. Suomen Hiihtoliitto. 1939 & 1947.
- Hyvönen, Jaakko: *Kohtalokkaat lennot 1939–1944 – ilmavoimiemme lentotoiminnassa surmansa saaneet, kadonneet, sotavankeuteen joutuneet sekä laskuvarjolla pelastautuneet*. Apali. 2001.
- Järvinen, Lauri: *Lauri Koskela, painimaton aristokraatti*. Omakustanne. 2007.
- Järvinen, Lauri: *Eino Olkinuora – eteenpäin!* Omakustanne. 1994.
- Kirjavainen, Jussi: *Suomalaiset suurhiihtäjät Veli Saarisesta Eino Olkinuoraan*. WSOY. 1955.
- Lagerbohm, John (toim.): *Sata sotakohtaloa*. Otava. 2011.
- Latikka, Olavi: *Nurmon historia 3 – kilpaurheilua ja liikuntaharrastuksia entisajoista 1900-luvun viimeiselle vuosikymmenelle, yhteiskuntahistoriallinen tutkimus*. Nurmon kunta. 1994.
- Martiskainen, Seppo (toim.): *Suomi voittoon – kansa liikkumaan, Suomen yleisurheilun 100 vuotta*. Yleisurheilun Tukisäätiö. 2006.
- Maskonen, Petri: *Hiihtäjäveljekset Martti ja Tauno Lappalainen*. Roukalahden Kivekkäät & Petri Maskonen. 2013.
- Nygrén, Helge: *Olympiatuli joka sammui sodan tuuliin – XII olympiadin unelmakisat Helsingissä 20.7.–4.8.1940*. Suomen Urheilumuseosäätiö. 1991.

Palolampi, Erkki: *Kollaa kestää – kertomuksia Kollaanjoen rintamalta*. WSOY. 1940.

Raevuori, Antero: *Järviset – legendaarinen suomalainen urheilijaperhe*. Kustannusosakeyhtiö Revontuli. 2009.

Suomalaisten Waffen-SS-vapaaehtoisten matrikkeli 1941–1943. Veljesapu Perinneyhdistys. 2013.

Tuuri, Antti: *Talvisota*. Otava. 1984.

Uino, Ari: *Rillit pois ja riman yli – Urho Kekkonen urheilumiehenä*. Otava. 1999.

Käsikirjoitus teokseen Antti O. Arponen – Markku Kasila – Vesa-Matti Peltola: *He antoivat kaikkensa*. Teos ilmestyy vuonna 2014 (Kustannusosakeyhtiö Auditorium Oy).

Kaatuneiden Urheilijoiden Muistokilpailut Helsingissä 20–22. VII 1940, käsiohjelma.

Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton toimintakertomukset 1940–44 (luettavissa myös osoitteessa http://www.urheilumuseo.fi/Desktopmodules/etaika_arkistot_extra/tiedostot.aspx?ID=2768)

Internet-sivustot

<http://kronos.narc.fi/menehtyneet> (Tietokanta vuosien 1939–45 sodissa menehtyneistä suomalaisista.)

<http://www.helsinki.fi/keskusarkisto/kaatuneet/> (Tietokanta vuosien 1939–45 sotavainajista, jotka olivat opiskelleet tai olleet opettajina Helsingin yliopistossa.)

www.sports-reference.com/olympics/ (Tietokanta olympiaurheilijoista.)